

Västpapua – från vit fläck på kartan till guldgruva

Västra delen av Nya Guinea har varit ett av världens mest isolerade områden och undgick länge utländskt inflytande. Sedan 1960-talet bedriver dock Indonesien en mycket brutal kolonialiseringspolitik i Västpapua, samtidigt som naturresurserna exploateras. I den historiska bakgrunden finns ett smutsigt spel av både USA och FN.

Kolonialism

För att fullt förstå situationen här är det nödvändigt att gå tillbaka till kolonialismens glesdagar på 1800-talet. Holländarna hade erövrat Indonesien, eller Holländska Ostindien som det kallades då, på 1700-talet och passade på att muta in västra halvan av Nya Guinea när de ändå var i farten. Tyskar och engelsmän gjorde anspråk på de östra delarna av ön och 1884 drog de tre länderna därför ett närmast spikrakt streck på kartan längs med 141:a längdgraden. Området väster om strecket fick namnet Holländska Nya Guinea. Men grasserande febersjukdomar, extremt oländig terräng och våldsamt papuanskt motstånd gjorde att den holländska kolonialismen långt in på 1900-talet inskränkte sig till en fåtalig närvaro längs kusterna. Enstaka upptäcktsresande trängde upp bland bergen på 30-talet, men det var först efter andra världskriget som kolonialtjänstemän och missionärer på allvar började ta sig in i öns inre regioner med hjälp av flygplan, och missionsstationer och kolonialposter upprättades även i högländerna.

Dragkamp Indonesien-Nederländerna

Samtidigt hade indoneserna gjort uppror och lyckades 1949, efter fyra års krig, kasta ut Nederländerna och upprätta den självständiga republiken Indonesien. Styret blev dock fortsatt auktoritärt i och med att den nye presidenten Sukarno införde ”väglednad demokrati” och i allt högre grad gjorde sig själv till diktator. De holländska kolonisatörer som inte återvände till hemlandet flydde till Nya Guinea, och Nederländernas fortsatta närvaro där blev snabbt en nagel i ögat på Sukarnoregimen.

Trots att västra Nya Guinea och den indonesiska arkipelagen aldrig tidigare haft någon reell kontakt och trots att papuaner och indoneser inte hade något gemensamt när det gällde kultur, religion, språk eller etnicitet, krävde Sukarno att Holländska Nya Guinea skulle bli en del av Indonesien. Motivet var helt enkelt att de tidigare ingått i samma kolonialterritorium. Allt som räknats till Holländska Ostindien skulle nu räknas till Indonesien.

Upptrappad konflikt

Nederländerna vägrade, officiellt med motiveringen

att papuanerna behövde utbildas för framtida självständighet, men kanske i verkligheten lika mycket på grund av nyupptäckt olja och kolonial revanschism. Mot slutet av 50-talet trappades konflikten upp och militära skärmytslingar bröt ut allt oftare. Sukarno flörtade samtidigt öppet med Sovjetunionen och kommunismen. Situationen oroade USA, som satte tryck på den nederländska regeringen att göra Sukarno till viljes.

När den nederländske USA-ambassadören 1961 förklarade för John F Kennedy att hans land kände att det hade ett moraliskt ansvar för västpapuanerna och jämförde med USAs stöd till västberlinarna, blev svaret: ”Det är en helt annan sak... Västberlin har fyra miljoner invånare, era papuaner är 700 000 och lever i stenåldern.”

Ett memorandum från Vita huset till Australiens regering under samma tid beskrev Västpapua som ”några få tusen kvadratkilometer kanniballand” vars betydelse inte kunde mäta sig med att hålla Indonesien borta från kommunistblocket.

Regisserad folkomröstning

Papuanernas egna krav på att deras land skulle bli självständigt ignorerades helt av världssamfundet. Efter den så kallade New York-överenskommelsen 1962 mellan Indonesien och Nederländerna, beslöt FN:s generalförsamling att Västpapua, som det nu börjat kallas, efter en kort period av FN-kontroll skulle tillfalla Indonesien. Motprestationen från indonesisk sida var att en folkomröstning skulle hållas på Västpapua före 1970.

Folkomröstningen hölls 1969, men Indonesien förklarade att västpapuanerna ”inte var mogna” för en normal omröstning, utan att den istället skulle genomföras med utvalda representanter, det vill säga byhövdingar. Efter valförberedelser som gick ut på att 1022 hövdingar under flera dagars tid underhölls med stora mängder mat, alkohol och prostituerade, genomfördes omröstningen med handuppräkning i närvaro av beväpnade indonesiska soldater. Resultatet: 1022 röster för att Västpapua permanent skulle bli en del av Indonesien. FN-observatörerna godkände folkomröstningen och åkte hem. FN:s generalförsamling gav även den sitt godkännande och lade ärendet till handlingarna.

Gerillakrig

Uppror och gerillakrig hade brutit ut redan 1965 och flammade upp på nytt när resultatet av ”folkomröstningen” blev känt. Än idag finns en mindre gerillarörelse som med pilbågar och gamla jaktgevär gömmer sig i djungeln och gör sporadiska räder mot indonesisk polis och militär. Men alla försök att resa sig mot den indonesiska övermakten har genom åren slagits

ner brutalt. Vid besöket i Yosefs mosters hemby blir jag visad en plats där flera hundra papuaner massakrerades efter ett upprorsförsök 1977.

De som inte sköts ihjäl fick händer och fötter avhuggna med machetes och blev tillsagda att gå därifrån, nu när de fått sin frihet, säger Yosefs kusin, och visar med handen på underarmen och skenbenet. - Sedan slängde soldaterna ner döda och döende i ravinen där, hällde bensin över kropparna och tände på. Dagen därpå napalmbombade indonesiskt stridsflyg vår by.

Liknande historier berättar män och kvinnor på många platser jag besöker under mina två månader på Västpapua. Det handlar om människor som skurits med machetes över hela kroppen och smorts in med sambal olek, som spetsats på glödande järnspett från anus till mun, som kastats ut från helikoptrar eller vars styckade kroppar spolats i land i svarta sopsäckar. Många har bara försvunnit. De flesta känner eller är släkt med någon som har fängslats, våldtagits, torterats eller mördats. Tiotusentals har flytt över gränsen till det självständiga Papua Nya Guinea.

Icke-fråga globalt

Trots detta fortsätter Västpapua att vara en icke-fråga på den internationella agendan och USA beslöt tidigare i år att återuppta det militära samarbete med Indonesien som avbröts efter massakrerna på Östtimor 1999. Motivet är att effektivare kunna bedriva "kriget mot terrorn". Stormakters och multinationella företags intressen verkar fortfarande vara viktigare än "några få tusen kvadratkilometer kanniballand" och människorna som lever där.

Exempel på våldsamerheter på Västpapua

*5 april 2004. En indonesisk polis dödas av papuanska män beväpnade med pilbågar och machetes, när han eskorterar en valarbetare i Okaba-distriktet på sydöstra Västpapua.

*30 mars 2004. Fyra män som delat ut flygblad med uppmaningar att bojkotta parlamentsvalet grips av militären i Bokondini, väster om Baliemdalen. En av männen skjuts till döds i vad som uppges vara ett flyktförsök.

*5 november 2003. Tio personer, däribland självständighetsaktivisten Yustinus Mereb, skjuts ihjäl i en militär gryningsråd mot en by utanför Wamena. Kropparna läggs ut till allmän beskådan.

*April 2003. Ett inbrott i ett vapenförråd i Wamena leder till en arméoffensiv i Baliemdalen. Den indonesiska människorättsorganisationen Komnas HAM summerar efteråt att 7 personer dödsdöms, 48 torterats och 7 000 fördrivits från sina hem.

*28 december 2002. Människorättsaktivisten Aloysius Renwarins fru och dotter skadas vid ett bakhåll mot bussen de färdas i. Aloysius Renwarin har tidigare mordhotats på grund av att han som företrädare för organisationen Elsham sagt att han tror att militären ligger bakom mordet vid Freeports gruva.

*31 augusti 2002. Tre personer, varav två amerikaner, skjuts ihjäl vid ett bakhåll vid Freeport-McMoRans guldgruva i högländerna. Armén skyller först på papuansk gerilla, men FBI hävdar senare att allt pekar mot att indonesiska soldater ligger bakom. Motivet tros vara ett försök att pressa gruvbolaget på mer mutpengar.

Gustaf Görfelt

Artikeln har tidigare varit publicerad i Arbetaren Nr 33/04

Detta verk är licensierat under Creative Commons Erkännande-Ickekommersiell-Inga bearbetningar 2.5 Sverige licens. För att se en kopia av denna licens, besök <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/se/> eller skicka ett brev till Creative Commons, 171 Second Street, Suite 300, San Francisco, California, 94105, USA. Material som publiceras i Merdeka & ÖsttimorInformation kan också publiceras i <http://www.globalarkivet.se>.